

8. Райгородский Д.Я. Психология личности. Хрестоматия. – Самара : «БАХРАХ-М», 2006. – Т. 1. – 512 с.

9. Райгородский Д.Я. Психология личности. Хрестоматия. – Самара : «БАХРАХ-М», 2006. – Т. 2. – 544 с.

10. Савчин М.В. Духовний потенціал людини (Навчальне видання) : [монографія]. – Вид. 2-ге, пер. доп. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 508 с.

11. Фромм Э. Психоанализ и этика. – М. : Республика, 1993. – 415 с.

Дубецька Л.І.

аспірант,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ-ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ

Чи пам'ятає людина, у якому віці почала усвідомлювати себе хлопчиком чи дівчинкою? Психологи стверджують, що процес гендерної ідентифікації починається буквально з моменту народження дитини. Сім'я завжди була і буде першим соціальним середовищем, яке визначає розвиток особистості дитини. Разом з тим, отримані результати констатуючого та формувального експериментів, дають підставу стверджувати нам про те, що формування гендерних уявлень є також можливим у дошкільників, які виховуються в умовах дитячого будинку. Здійснивши, на базі Долинського дитячого будинку «Теплий дім», констатуючий експеримент, нам вдалося з'ясувати, що гендерні уявлення дошкільників-вихованців дитячого будинку відрізняються від гендерних уявлень дошкільників, які виховуються у повних сім'ях. Відмінність цих гендерних уявлень стосується сформованості стереотипних та нестереотипних уявлень дошкільників щодо гендерно-відповідної поведінки, «хлопчачих» та «дівчачих» ігрових інтересів, «чоловічих» та «жіночих» людських якостей, професій, домашніх обов'язків. Впродовж 2014- 2015 року нами проводився формувальний експеримент, одним із завдань якого було досягнення гармонізації гендерних уявлень хлопчиків та дівчаток, які виховуються в умовах дитячого будинку. Здійснення даного експерименту передбачало проведення, розробленої нами, корекційно-розвивальної програми «Формування гендерної компетентності дошкільників-вихованців дитячого будинку», що

складається з дванадцяти занять. До експериментальної вибірки набиралися хлопчики та дівчатка дошкільних груп дитячого будинку «Теплий дім» м. Долина – віком 5-6 років (32 особи), зберігалася паритетність за гендерним розподілом. За результатами первинного (перший зріз) та повторного (контрольний, другий зріз після проведення занять корекційно-розвивальної програми) дослідження дітей експериментальної й контрольної груп за допомогою методики «Незакінчені ситуації (О.І. Іванова)» та асоціативного експерименту з картинками (Н.Ю. Попова) виявлено відмінності щодо змісту гендерних уявлень досліджуваних хлопчиків та дівчаток. Аналіз результатів первинного та повторного психодіагностичного обстежень здійснювався за допомогою обчислень коефіцієнта кореляції Стюдента між експериментальною та контрольною групами, методу контент-аналізу, створення таблиці.

Провівши повторний зріз, вдалося з'ясувати, що показники рівня розвитку такої діагностичної ознаки як гендерно-відповідні уявлення щодо поведінки дещо знизилися, а саме із 87,5% до 62,5% у хлопчиків та із 100% до 87,5% у дівчаток.

Виявлено відмінності між показниками хлопчиків експериментальної та контрольної груп, на статистично значущому рівні $l=0.10$ при $R=18$ (t емп. $1.5 > 1.3$ t кр.) за досліджуваною ознакою – гендерно-стереотипні уявлення щодо людських якостей. Також за даною ознакою діагностики виявлено відмінності між показниками дівчаток експериментальної та контрольної груп на статистично значущому рівні $l=0.05$ при $R=18$ (t емп. $1.8 > 1.7$ t кр.). Дані відмінності полягають у тому, що показник рівня розвитку діагностичного виміру – гендерно-стереотипні уявлення щодо «чоловічих» та «жіночих» людських якостей знизився в хлопчиків експериментальної групи з 87,5% до 75% та з 75% до 62,5% в експериментальній групі дівчаток.

Виявлено відмінності між показниками хлопчиків експериментальної та контрольної груп на статистично значущому рівні $l=0.025$ при $R=22$ (t емп. $2.2 > 2.0$ t кр.) за діагностичною ознакою – гендерно-стереотипні уявлення щодо «чоловічих» та «жіночих» видів професійної діяльності. Відповідно до вказаної досліджуваної ознаки, відмінності виявлено також між показниками дівчаток експериментальної та контрольної груп на статистично значущому рівні $l=0.005$ при $R=22$ (t емп. $3.6 > 2.8$ t кр.). Відмінності полягають в тому, що показник рівня розвитку діагностичного

виміру – гендерно-стереотипні уявлення щодо «чоловічих» та «жіночих» професій знизився в експериментальній групі хлопчиків із 100% до 87,5% та зі 100% до 75% в експериментальній групі дівчаток.

Досліджуючи ознаку – гендерно-стереотипні уявлення щодо виконання домашніх обов'язків, виявлено відмінності між показниками хлопчиків експериментальної та контрольної груп на статистично значущому рівні $l=0.25$ при $R=12$ ($t_{\text{емп. 1}} > 0.6 t_{\text{кр.}}$). За даною ознакою виявлено відмінності між показниками дівчаток експериментальної та контрольної груп на статистично значущому рівні $l=0.05$ при $R=12$ ($t_{\text{емп. 2}} > 1.7 t_{\text{кр.}}$). Встановлені відмінності полягають у тому, що показник рівня розвитку діагностичного виміру – гендерно-стереотипні уявлення щодо «чоловічих» та «жіночих» обов'язків зріс із 62,5% до 75% в експериментальній групі хлопчиків та з 50% до 75% в експериментальній групі дівчаток (дивись таблицю 1).

Таблиця 1

**Стереотипні гендерні уявлення
дошкільників-вихованців дитячого будинку**

Досліджувані ознаки	Хлопчики експериментальної групи		Дівчатка експериментальної групи	
	I зріз	II зріз	I зріз	II зріз
поведінка	87,5%	62,5%	100%	87,5%
Людські якості	87,5%	75%	75%	62,5%
професія	100%	87,5%	100%	75%
Домашні обов'язки	62,5%	75%	50%	75%
Ігрові інтереси	87,5%	87,5%	75%	75%

Рівень розвитку вказаних діагностичних вимірів у хлопчиків та дівчаток з контрольної групи, які не брали участі у заняттях корекційно-розвивальної програми, залишився практично незмінним. Здійснюючи під час другого зрізу, діагностику ознаки – гендерно-стереотипні уявлення дітей щодо «хлопчачих» та «дівчачих» ігрових інтересів, не виявлено відмінностей між показниками дошкільників експериментальної та контрольної груп.

Даний факт свідчить про те, що рівень розвитку даного діагностичного виміру не змінився після участі дошкільників у формульованому експерименті, залишившись на рівні 87,5% у хлопчиків та 75% у дівчаток, що було виявлено під час першого зрізу в дітей експериментальної та контрольної груп, і залишилось ідентичним під час другого зрізу в дошкільників цих двох груп. Даний факт можна трактувати тим, що уявлення дітей щодо «хлопчачих» та «дівчачих» ігрових інтересів належать до надто стійких, міцних «стереотипів-гендерних уявлень», які практично не піддаються корекційно-розвивальному впливу. Опираючись на результати нашого дослідження, ми також можемо стверджувати, що найважче піддаються корекційно-розвивальному впливу гендерно-стереотипні уявлення вихованців дитячого будинку щодо «чоловічих» та «жіночих» професій, в той час як легше піддаються такому впливу гендерно-стереотипні уявлення щодо «чоловічих» та «жіночих» людських якостей, виконання «чоловічих» та «жіночих» домашніх обов'язків. Більш ефективним корекційно-розвивальний вплив щодо зміни гендерно-стереотипних уявлень виявився в дівчаток експериментальної групи, ніж у хлопчиків експериментальної групи. Це може свідчити про те, що дівчатка більшою мірою піддаються виховному впливу, характеризуються меншою консервативністю, в той час як хлопчики для зміни своїх стереотипних уявлень потребують серйозних доводів та переконань, а також є більш консервативними в своїх поглядах від природи. На підтвердження чого, в дорослому житті ми маємо змогу спостерігати, що, виключаючи корисливі мотиви, жінка піде на фронт швидше, ніж чоловік у декретну відпустку. Участь вихованців дитячого будинку експериментальних груп у формульованому експерименті посприяла гармонізації співвідношення стереотипних та не стереотипних уявлень хлопчиків та дівчаток щодо гендерно-відповідної поведінки, «чоловічих» та «жіночих» людських якостей, видів професійної діяльності та домашніх обов'язків. Рівень розвитку цих діагностичних вимірів у дошкільників після їх участі у заняттях корекційно-розвивальної програми становив показник вище середнього. Тобто, за досліджуваною ознакою – стереотипні уявлення щодо гендерно-відповідних людських якостей та професій, знизився із майже максимального до вище середнього, а за досліджуваною ознакою – стереотипні уявлення щодо гендерно-відповідних домашніх обов'язків, підвищився до вище за середній. Така гармонізація

стереотипних та не стереотипних гендерних уявлень дошкільників експериментальних груп підвищує їхні шанси в адаптації до багатоманітної сучасної реальності в майбутньому, ефективній самореалізації, вибудовуванні міжособистісних взаємовідносин в суспільстві та сім'ї, багатовекторному розвитку мислення, разом з тим, сприяючи виникненню в хлопчиків і дівчаток чіткої системи координат щодо норм того, якими повинні бути справжні чоловік та жінка, а також щодо загальноприйнятих норм їхньої життєдіяльності. Висвітлена гармонізація уявлень дошкільників-вихованців дитячого будинку є вагомим чинником успішного формування в них власного майбутнього образу дорослої жінки та дорослого чоловіка. Проте, важливим для формування таких образів є не тільки вдале співвідношення стереотипних та не стереотипних гендерних уявлень, а й наявність в дошкільників гендерної компетентності щодо різноманітних сфер активності дорослих жінки й чоловіка.

Отже, участь хлопчиків та дівчаток у заняттях корекційно-розвивальної програми «Формування гендерної компетентності дошкільників-вихованців дитячого будинку» є однією з основних психологічних умов формування в дітей гендерних уявлень, що характеризуються вдалими поєднаннями їх стереотипності та не стереотипності.

Список використаних джерел:

1. Ткалич М. Г. Гендерна психологія: навч. посіб. / М. Г. Ткалич. – К.: Академвидав, 2011. – 248 с. – (Серія «Альма-матер»).
2. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Н. И. Шевандрин. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 512 с.